

Stof(mis)brugere i arbejdsklæder

En anseelig del af den arbejdende befolkning bruger rusmidler både i og ikke mindst uden for arbejdstiden. Den gode nyhed er, at hovedparten af disse arbejdende stof(mis)brugere er produktive, stabile og nogenlunde velfungerende. Bør vi afsløre deres stof(mis)brug?

AF SÉBASTIEN TUTENGES

Vi kender dem fra fiktionen. Tænk blot på den kokainforbrugende Sherlock Holmes og den hashrygende og evigt drikkende detektivjournalist i Dan Turèll's krimi-serie! Deres psyke, stofbrug og levned er nøje portrætteret. Men de arbejdende og nogenlunde velfungerende stof(mis)brugere i virkelighedens verden – dem, de fleste af os kender fra arbejdspladsen, familien eller vennekredsen – deres historie bliver sjældent beskrevet. Forskere foretrækker at beskæftige sig med marginaliserede stof(mis)brugere – dem i fængslerne og ved metadonudleveringen. Deres turbulente eksistens er der noget ved!

Den franske etnolog Astrid Fontaine har som en af de første forsket i stof(mis)brugere, der er velintegrerede på arbejdsmarkedet. Resultatet kan læses i den nyudgivne bog: 'Double vie – Les drogues et le travail' ['Dobbeltliv – Stofferne og arbejdet']. Bogen har med god grund vagt opsigt i de franske medier. I avisen Libération kaldes den 'betagende' (24. februar 2006). I Le Monde fremhæves det, at bogen formår at ruske godt og grundigt op i de gængse forestillinger om vor tids narkomaner (21. marts 2006). Og i L'Express står der, at bogen på én gang er foruroligende og beroligende. Den illustrerer, at arbejdsmarkedet på ingen vis er fri for stoffer. En betydelig del af den arbejdende befolkning bruger rusmidler både i og ikke mindst uden for arbejdstiden. Samtidig slår bogen fast, at hovedparten af vor tids stof(mis)brugere er arbejdsomme og velfungerende (9. marts 2006). Den blot 32-årige forfatterinde har før udført pionerarbejde. Sammen med Caroline Fontana har hun udgivet bogen 'Raver', der beskriver teknomusik-entusiasternes og deres dybtføjte trang til spektakulære bevidsthedsændringer. Det var tilbage i 1996, da den franske tekno-bevægelse stadig stort set var ubeskrevet.

ASTRID FONTAINE

er etnolog og ansat ved det franske 'Laboratoire de Recherche en Sciences Humaines'. Hun har beskæftiget sig med stofbrugere i mere end ti år og er en af verdens førende eksperter i tekno-kultur. Anledningen til dette telefoninterview er Fontaines nye bog: 'Double vie – Les drogues et le travail' [Dobbeltliv – stofferne og arbejdet], der er udgivet på forlaget 'Les Empêcheurs de penser en rond' i 2006. Den er på 215 sider og koster 17 Euro.

Stof(mis)brugere inkognito

Fontaine fortæller per telefon fra sit kontor i Paris, at hun indledte arbejdet med stof(mis)brugere på arbejdsmarkedet i år 2001. De var seks personer om at indsamle data, og i alt 62 stof(mis)brugere var med i undersøgelsen. Alle blev interviewet mindst én gang. Fontaine og hendes kolleger fik kontakt med stof(mis)brugerne ved hjælp af en strategi, hun kalder 'snebolds-metoden'. De spurgte sig simpelthen for i deres egen omgangskreds og i de stofmiljøer, de havde kontakt med, fik nogle navne og telefonnumre, tog kontakt, fik fat på nogle flere navne og numre, og til sidst havde de et tilstrækkeligt stort antal informanter. Fontaine interviewede 38 personer, og hendes kolleger tog sig af resten. I mange andre studier af stof(mis)brugere får forskere kontakt til brugerne via politiet eller behandlingssystemet. Det er forholdsvis lige til. Den strategi kunne Fontaine imidlertid ikke benytte sig af, fordi hendes fokus var rettet mod personer med arbejde og et nogenlunde kontrolleret forhold til rusmidler. Disse personer stikker ikke ud. De mødes ikke på særlige lokaliteter. Og de er sjældent opført som 'misbrugere' eller 'narkomaner' i registre eller optegnelser. De er stof(mis)brugere inkognito - i skjul for Big Mothers åsyn.

Fontaine forklarer: 'Det var selvfølgelig ikke helt nemt at møde de her folk og få dem i tale. Vi skulle hele tiden være opmærksomme på at værne om deres anonymitet. Og de er jo ikke vant til at åbne op over for fremmede. Men når jeg sad over for dem og fik åbnet op, så var de enormt glade for at snakke. Interviewene var generelt meget lange. Jeg havde også tæt kontakt med dem i faser, hvor interviewene blev udskrevet. De var meget interesserede. De reflekterede meget over mine spørgsmål og over deres egne svar og gav mig rigtig spændende feedback. Da jeg i sin tid arbejdede

med brugere i tekno-miljøet, var der slet ikke samme interesse. Raverne var selvfølgelig også noget yngre. Jeg sendte de udskrevne interviews til informanterne i tekno-miljøet, men der var ikke én, der vendte tilbage med kommentarer. Jeg ved ikke, om de overhovedet læste udskrifterne'.

Drug tests

Fontaine fortæller, at hun i sin tid blev inspireret til at forske i de arbejdende stof(mis)brugere, fordi hun vidste, at medicinalindustrien ville til at satse stort på salget af 'drug tests' (se boks 1). 'Vi vidste, at testene ville blive stadig mere udbredt. Den udvikling ville vi være forberedt på. Derfor ville vi undersøge: Hvem er de her misbrugende lønarbejdere? Og hvad bliver konsekvensen af at indføre flere tests på arbejdsmarkedet?' I Danmark kender vi blandt andet disse drug tests fra fængslerne, hvor de indsatte forbrug af rusmidler bliver målt ved hjælp af urinprøver. Testene har imidlertid visse svagheder. Kokain er for eksempel svært at spore i urinen mere end et par timer efter indtagelse, mens det mindre skadelige cannabis kan spores op mod 30

'Forbruget af heroin er fuldstændig foreneligt med mit professionelle liv. Sådan ser jeg det i hvert fald. Jeg mener ikke, at klientellet og mine omgivelser - inklusive mine arbejdsgivere - nogensinde har set noget. Det eneste tidspunkt, hvor folk har kunnet fatte mistanke, var desværre i den periode, hvor jeg forsøgte at stoppe... for da var jeg syg [af abstinenser]!'

Eddy, 48 år.

Citeret i Fontaine. 2006:33

dage efter indtagelse. Og indtagelse af tebirkes har det med at blive overvekslet med heroinmisbrug. 'Der er flere typer af tests. Den mest udbredte er urinprøven. Den er dyr og usikker. Der er også tests baseret på hårprøver. Disse hårprøver viser, hvilke rusmidler folk har brugt over en længere periode. Man kan for eksempel få et billede af, hvad folk har indtaget for et år siden. Det er selvfølgelig meget delikat, for hvad vil de informationer blive brugt til? Vil man vide, om en person er stofbruger, eller om vedkommende er beruset i arbejdstiden? Her må vi træde varsomt!'

'Før jeg indledte min forskning på det her område, læste jeg en rapport, der gjorde dybt indtryk på mig. Den er skrevet af 'Comité consultatif national d'éthique' (CCNE).¹ Rapporten var bestilt af regeringen, og den tager fat om fænomenet drug tests. Det var tilbage i 1989. CCNE havde tidligere undersøgt, hvorvidt man på arbejdspladsen skulle teste folk for HIV. Konklusionen var, at det var aldeles uhørt. Man vurderede, at HIV er et privat anliggende. CCNE's rapport fra 1989 vurderede i overensstemmelse hermed, at det ligeledes er uacceptabelt at gøre almen brug af drug tests på arbejdspladsen. Den understreger desuden, at testudstyret er et særdeles værdifuldt salgsprodukt. Der er store penge i det, og medicinalindustrien presser på for at sælge produktet. I USA har man brugt tests i en lang årrække. Lovgivningen i USA vedrørende testningen har aldrig været særlig klar, og politisk har der været kraftige tilskyndelser til at teste. I dag er det amerikanske marked for drug tests simpelthen ved at være mættet. Testene kan stort set ikke blive mere udbredt, end de er i forvejen. Det er derfor, at medicinalfirmaerne nu laver salgsmest på det europæiske marked.

Der er en anden type produkt, der også går som varmt brød i

fakta

Drug tests

En drug test består i, at man analyserer biologisk materiale fra en person for at fastslå, hvorvidt vedkommende har indtaget rusmidler. Overordnet set kan man skelne mellem to typer af tests. Den ene testtype består i, at den undersøgte afgiver noget kropsvæske (urin, spyt, sved, blod) eller en hårprøve f.eks. til en læge, en fængselsbetjent eller en arbejdsgiver. Det biologiske materiale sendes efterfølgende til et laboratorium i en forseglet beholder. Materialet analyseres, og et svar foreligger. Denne testtype er tidskrævende og forholdsvis dyr, men ganske pålidelig. Den anden type drug test kræver ikke et laboratorium, og resultatet foreligger inden for et par minutter. Testen kan f.eks. udføres af en dørmænd på et diskotek: En gæst trækkes til side, der måles på vedkommendes spyt, og et resultat foreligger. Denne testtype er forholdsvis billig og nem at udføre, men behæftet med en del usikkerhed.

USA, og det er midler, der saboterer drug tests [se boks 2]. Men som sagt advares der altså imod drug tests i rapporten fra 1989. I dag ser vi, hvorledes holdningen er ved at vende. Det holdningsskifte hænger snævert sammen med den moralske panik over udbredelsen af cannabis og kokain. Nu begynder en af Frankrigs største arbejdspladser 'le SNCF' [de franske statsbaner] at udvide brugen af drug tests. Det er klart, at man bør teste folk i visse stillinger: piloter, chauffører i offentlige transportmidler, lastbilschauffører og så videre. Sådanne lønarbejdere bør testes. Personligt vil jeg da ikke op at flyve med en pilot, der er påvirket! I sådanne tilfælde er tests helt på sin plads. Og man har længe udført tests blandt disse personalegrupper. Men spørgsmålet er: Hvorfor udvide

testningen yderligere? I debatten har man brugt telefonmanden som konkret eksempel – ham, der tager imod telefonopkald og viderestiller dem – til at illustrere, at også han har en vital funktion, hvor det er afgørende ikke at være påvirket. Hvis omstillingsmanden er påvirket, vil han måske være langsommere til at viderestille telefonopkald. Man kan derfor argumentere for, at også i denne jobfunktion er det afgørende ikke at være påvirket af nogen form for stoffer. Men hvad, hvis telefonmanden dagen før blev skilt fra sin kone? Eller hvis han er blevet holdt vågen natten lang af sin nyfødte baby? Eller hvis han af en eller anden grund er kommet til at indtage lidt flere Lexomiler end sædvanligt? Hvis man er i dårligt humør, skal man da blive hjemme fra arbejde? Er det forkert at møde op på arbejdet, hvis man er træt? Hvilke sindstilstande vil vi acceptere? Man kan ende med at teste for mange ting og bekæmpe mange tilstande. Hvor skal vi sætte grænsen?

Tristan: Better life through chemistry

Hvem er da disse stof(mis)brugere med arbejde? Fontaine nævner den 40-årige Tristan som eksempel. Tristan lever efter devisen 'Better life through chemistry'. Hans forbrug af stoffer er massivt, men samtidig er han velintegreret på arbejdsmarkedet. Han har en god og velbetalt funktionærstilling, der giver ham megen frihed. Men jobbet huer ham ikke. Arbejde er noget, der skal overstås, mener han. Det er et middel til at få penge ind på kontoen. Tristan har ikke det store søvnbehov og møder op hver arbejdsdag allerede klokken 7:30. Så har han lige et par timer for sig selv, før kollegerne dukker op. Klokken 16:00 går han hjem. Ikke for at dandere den, men snarere for at arbejde på sine egne projekter, der ofte er af politisk art. Hjemme hos Tristan er væggene dækket med bøger, magasiner, film, cd'er og

æsker med breve. Desuden er der tusindvis af dokumenter, der vidner om mere end 20 års politisk engagement. Tristan har eksperimenteret med mange forskellige stoffer såsom svampe, amfetamin, heroin, morfin, ketamin, GHB og poppers. For tiden ryger han månedligt 30 pakker cigaretter og 75 gram cannabis. Han drikker alkohol til daglig og bruger af og til Lexomil, Xanax, kokain, LSD og ecstasy. Tristan føler sig ikke marginaliseret. Han passer sit arbejde og yder sit til samfundet. Desuden insisterer han på, at der er mange typer af afhængighed. Han kan ikke undvære stofferne, mens andre ikke kan undvære at arbejde mindre end 70 timer om ugen. Begge slags afhængighed er risikofyldte. Tristan bruger stofferne til at holde sig kørende. Som han selv udtrykte det i et interview med Fontaine: 'Ja, jeg ryger [hash] før jeg tager på arbejde. Ja, det er det, der holder mig oppe. Det tillader mig at være foretagsom, social og tilpasset. Det er bestemt det, der gør mig tilpasset. Man spurgte engang Burroughs [den amerikanske forfatter], hvorfor han tog stoffer, og han svarede: 'Hvis jeg ikke gjorde det, ville jeg være ude af stand til at binde mine egne snørebånd om morgenen'. Jeg tror, at hvis jeg ikke røg om morgenen, så ville alt forekomme mig uudholdeligt, totalt uudholdeligt' (citeret i Fontaine. 2006:53). For Tristan er rusmidlerne paradoksalt nok et middel til at forblive normal, og sådan forholder det sig for mange af stof(mis)brugerne på arbejdsmarkedet. Fontaine forklarer desuden, at i tilfældet Tristan er stofferne også et redskab til at yde modstand mod mainstreamsamfundet og dets krav om konformitet. Han nægter at lade sig reducere til rollen som lønarbejder, og stofferne hjælper ham med at kreere en identitet ved siden af arbejdslivet, en identitet på kant med det etablerede og nyttebetonede.

fakta

Anti-drug tests

Anti-drug test remedier er udviklet til at sabotere drug tests. De bruges typisk af personer, der har kendskab til, at de har en drug test i vente. Et eksempel er en shampoo, der reducerer sporene fra rusmidler i håret. Et andet eksempel er rusmiddelfri urinprøver, som kan indleveres i stedet for ens egen urin. Bliver man holdt under opsyn, mens man afgiver urin, kan man som mand forsøge at snyde ved at pumpe den rusmiddelfri urin igennem en falsk penis, der er fastgjort til underlivet. De falske peniser kan købes i flere forskellige hudfarvevarianter.

Victor: Friheden til at løbe risici

Fontaine nævner et andet sigende eksempel på en stof(mis)bruger med arbejde: den 28-årige Victor. Victor er fra en familie, hvor der blev drukket meget alkohol. I en ganske ung alder oplevede han depressive tilstande, og som 17-årig besøgte han lægen og fik udskrevet Lexomil og Tranxène. Allerede den gang undrede det ham, at det var så nemt at få fat i medikamenter. Han indtog lægemidlerne i et halvt år, men afbrød så brat behandlingen af egen vilje. Pillerne smed han dog ikke ud. De blev gemt til senere, hvis nu... I en alder af 23 år blev Victor inviteret med til en teknofest, og han prøvede for første gang ecstasy. Oplevelsen var overvældende, og han mente at have fundet den endegyldige opskrift på lykke. Ecstasy og LSD blev føjet til hans private medicinskab. Victor læste flere fag samtidig på universitetet, arbejdede op mod 70-80 timer om ugen og knækkede til sidst. Han fik anti-psykotisk medicin, som han kun tog i en begrænset periode og vendte hurtigt tilbage til studierne med fuld kraft. I dag er han forsker ved Sorbonne Universitetet. Han medicinere sig med lovlige stoffer

for at opnå sine professionelle mål, og de ulovlige stoffer (amfetamin, LSD og ecstasy) bruger han til at få det sjovt. Han mener selv, at stofferne hjælper ham med at opretholde den mentale balance. Og han forsvarer sin ret til at løbe de risici, han selv lyster.

Forbrugsmønstre

Fontaine er i sit studie kommet tæt på mange forskellige slags stof(mis)brugere. Der er stor variation i deres forbrugsmønstre. For nogle fungerer stofferne som en bonus midt i den daglige trummerum. Andre bruger stofferne til at få det sjovt efter endt arbejde. Og så er der mange, der anvender stofferne som en slags medicin: 'Selvmedicinering er udbredt blandt de arbejdende brugere. De indtager både lovlige medikamenter og ulovlige stoffer. I nogle tilfælde er det et spørgsmål om at slappe af, en måde at håndtere stress. I andre tilfælde handler det om at komme op at køre, blive vågen og aktiv. Der kan være en fare for, at brugerne til sidst slet ikke kan fungere uden stofferne, og at de slet ikke kan føle sig tilpas blandt andre uden at være påvirkede.

Det er vigtigt at huske på, at det franske arbejdsmarked er blevet langt hårdere i de seneste år. Der er en anseelig gruppe mennesker, der stifter bekendtskab med stofferne, efter at de er begyndt at arbejde. De udsættes for et hårdt pres på arbejdspladsen og føler, at de ikke yder nok. Ikke at det nødvendigvis er rigtigt, men sådan opfatter de det selv. Nogle af disse mennesker tyr til stoffer for at klare presset. Jeg er meget bekymret over denne her tendens til at bruge rusmidler – både de lovlige og ulovlige – blot fordi man har en dårlig dag, fordi man er deprimeret. Jeg kommer her til at tænke på en kvinde, der arbejdede i et stort firma. Hun blev skilt og fik en depression. Det var ikke velset på arbejdspladsen. Man accepterede ikke kvindens dårlige

'LSD-trippet er, som så ofte fastslået, en rejse – en indre rejse. LSD gav og giver én – sagt på vesterbrok – en chance for at lette på låget og se lidt nærmere på, hvad der ligger under hår- og hattegrænsen. [...] Det er ikke alle mennesker, der holder af – eller har gavn af – at se sig selv indvendig. Der er mange, der bliver temmelig bange for, hvad de ser. Der er andre, der – ligesom den klassiske eventyr- og myte-figur, der åbner Døren til Det Forbudte Rum – bagefter ville ønske, de aldrig havde gjort det. Og så er der nogle, der kan bruge det – eller i hvert fald bruge de nye oplevelsesplaner, LSD kan føre én til.'

Dan Turèll, forfatter. Kronik i Politiken 14. oktober 1984

'Min hjerne gør oprør mod alt, hvad der hedder stilstand. Giv mig problemer, giv mig arbejde, forelæg mig den mest uforståelige cifferskrift eller den mest udviklede analyse – så er jeg i mit rette element. Så kan jeg undvære enhver kunstig stimulans. Men jeg afskyr dagliglivets kedsommelige trædemølle. Åndelig spænding er en livsfornødenhed for mig'.

Sherlock Holmes, detektiv. Citeret i Plant. 1999:90

SÉBASTIEN TUTENGES
ANTROPOLOG, FORSKNINGSSASSISTENT PÅ
CENTER FOR RUSMIDDEFORSKNING

humør. Kvinden gik til en psykiater, der gav hende anti-depressiva og nervemedicin. Hun havde aldrig taget nogen form for stoffer før og blev destabiliseret af alle medikamenterne. Hun begyndte snart at medicinere sig selv - også med ulovlige stoffer. Et sådan mønster er bekymrende. Humørmæssige udsving accepteres ikke! Der bliver tit spurgt til, hvorvidt stofbrug blandt folk med arbejde er en risiko for arbejdspladsens produktivitet og sikkerhed. Men man glemmer at spørge til betydningen af det øgede pres og tempo på arbejdspladsen. Jeg mener ikke, at man kan adskille de to spørgsmål¹.

Fontaine understreger, at der er forskel på de mandlige og kvindelige stofbrugere: 'Kvinderne er mere påpasselige. Modsat mændene er de i stand til at tale om rusmidlernes negative effekter. Og når de vil have børn, så stopper de fuldstændig med at indtage stoffer. Jeg ved, at i mere marginaliserede miljøer er kvinder generelt ikke i stand til på samme vis at stoppe fra den ene dag til den anden; men her snakker vi som sagt om brugere, der er velintegrerede på arbejdsmarkedet. De her velintegrerede kvinder forsøger ofte at få deres partnere til at stoppe, når der er en baby på vej, men ofte forgæves².

Balancegang

'På arbejdspladsen siger folk generelt aldrig, at de bruger stoffer, med mindre de ved, at kollegerne også har et forbrug. Så når folk taler åbent om det, så er det, fordi de alle er positivt indstillede over for stoffer. Jeg var vidne til et noget særegent eksempel. Det var et lille nystartet firma bestående af medarbejdere på nogenlunde samme alder. De var gode venner og festede tit sammen. Alle sammen brugte stoffer. Især kokain, poppers og ecstasy. Også i arbejdstiden, der nogle gange strakte sig til langt ud på natten. De gjorde desuden brug

af beroligende stoffer til at falde ned på og afbøde søvnproblemer. I dette firma var stofforbruget fuldstændig almindeligt. Der blev ikke engang stillet spørgsmålstegn ved det. Men lad mig understrege, at det er sjældent, at folk bruger stoffer i deres arbejdstid. De fleste af dem, jeg har mødt, venter, til de får fri³.

'I tekno-bevægelsen er risikoadfærd prestigefyldt. Bevægelsen består i høj grad af unge mennesker, der er ved at forme en identitet. De er i opposition til det bestående. Risikoadfærdens iscenesættes. Denne hengivelse til risici ser vi slet ikke blandt stof(mis)brugerne med arbejde. Disse lønarbejdere er opmærksomme på deres kroppe. De vil ikke præges af misbrugerens kendetegn. De prøver at undgå rander under øjnene, tegn på træthed, usundhed, bleg hud, overdrevent vægttab og så videre. De løber kun begrænsede risici. Og desuden har mange af dem allerede i deres yngre dage dyrket den excessive adfærd. Den tid har de lagt bag sig. Det kræver et stort arbejde at holde et misbrug hemmeligt på arbejdspladsen. Det er en svær balancegang⁴.

Gruppen af stof(mis)brugere, der er integreret på arbejdsmarkedet, er ofte ressourcestærke. Den pointe understreger Fontaine. Vi har ikke at gøre med en flok afdankede stakler uden begreb om deres eget bedste. 'Samlet set har den her gruppe af arbejdende stofbrugere stor erfaring på tre områder. De har for det første stor viden om rusmidler. De studerer emnet, læser om det og så videre. For det andet har de stor viden om sig selv. Dette hænger nok sammen med, at stofferne provokerer bevidsthedsændringer, som for mange fører til introspektiv granskning. Jeg vil ikke vurdere kvaliteten af denne selvgranskning, men arbejdet med selvet er i hvert fald til stede hos den her gruppe. For det tredje har gruppen stor viden om deres egne reaktioner på forskellige psykoaktive stoffer⁵.

Vil man bedrive forebyggelse over for stof(mis)brugere med arbejde, er det derfor vigtigt ikke at undervurdere dem og tale ned til dem. Det har desværre været stilen hidtil. 'Derfor bliver de officielle forebyggelseskampanjer ikke taget seriøst af de arbejdende stofbrugere. Der har været for mange løgne, for mange tvetydigheder, for meget hykleri⁶. Viden og respekt er kodeordene, hvis man vil påvirke de arbejdende stof(mis)brugere.

LITTERATUR OM STOF(MIS)BRUGERE MED ARBEJDE

Brewster, J. M.: L'Usage de drogues chez les professionnels canadiens. Fondation de recherche sur l'alcoolisme et la toxicomanie de l'Ontario. 1994.

Fontaine, A. & C. Fontana: Drogues, activité professionnelle et vie privée - Deuxième volet de l'étude qualitative sur les usagers intégrés en milieu professionnel. Association LRSH. Publication OFDT. 2003.

note

- 1 Rapporten, der her er tale om, hedder: 'Avis sur le dépistage des toxicomanes dans l'entreprise' ['Udtalelse om opsporing af misbrugere på virksomheden'], udgivet af Le Comité consultatif national d'éthique pour les sciences de la vie et de la santé (CCNE) den 16. oktober 1989. CCNE analyserer aktuelle etiske spørgsmål, der opstår i takt med fremkomsten af ny viden af biologisk, medicinsk og sundhedsmæssige karakter. CCNE er sammenligneligt med det danske 'Etisk Råd'.